

WEYMOUTH, Tony; LAMIZET, Bernard
Markets and Myths. Forces for change in the European Media
 Londres i Nova York: Longman, 1996.

Sota la clàssica fórmula d'un conjunt d'estudis monogràfics per estats, complementats amb un parell de capítols d'anàlisi transversal, els professors Tony Weymouth (Universitat de Central Lancashire) i Bernard Lamizet (Universitat d'Avignon) presenten una nova aproximació a la realitat dels mitjans de comunicació a l'Europa occidental que té, segons ells, una vocació prioritàriament didàctica i introductòria a una realitat molt complexa i canviant.

Efectivament, el llibre es basa en les aportacions de cinc investigadors europeus, provinents dels cinc estats més poblats de l'Europa occidental (Regne Unit: A. Weymouth; França: B. Lamizet; Alemanya: Knut Hieckethier, Universitat d'Hamburg; Itàlia: Carlo Sartori, Universitat d'Urbino, i Espanya: Lorenzo Vilches, Facultat de Ciències de la Comunicació de la Universitat Autònoma de Barcelona), sota la forma d'informes monogràfics en què es ressegueix la trajectòria del sistema de mitjans a l'estat respectiu des del 1945, i se'n apunten les principals línies d'evolució. La tria dels estats analitzats s'ha fet en funció de criteris de disponibilitat d'espai i de representativitat de les experiències per al conjunt del continent. A partir d'aquest material, Weymouth i Lamizet proposen un capítol introductori, dedicat a exposar les característiques comunes i les diferències més remarcables de les experiències estudiades, i un apartat de conclusions, centrat en l'anàlisi prospectiu de qüestions cabdals per al futur dels sistemes comunicatius europeus com ara el paper actual i futur dels mitjans en la representació (o mediatització) d'un nou concepte, més unitari, d'Europa, el futur de la radiodifusió de servei públic i els reptes per a les polítiques de comunicació dels propers anys.

Des d'una perspectiva crítica però superficial, algú podria al·legar que ens trobem davant d'un nou llibre que s'afegeix a la ja notable llista del que s'ha batejat despectivament com a «europúddings», iniciada pels ja clàssics volums de l'Euromedia Research Group (*The media in Western Europe, New media politics. Comparative perspectives in Western Europe* i *Dynamics of media politics. Broadcast and electronic media in Western Europe*). El model utilitzat per aquests estudis pioners sobre estructura i polítiques de mitjans a Europa (estudis monogràfics per països més estudis transversals) s'ha popularitzat notablement, i ha estat adoptat per altres treballs d'àmbit europeu més especialitzats, com ara *The People's Voice* (Jankowski, Prehn i Stappers; Londres: John Libbey, 1992, sobre mitjans locals) i *Decentralization in the Global Era* (Moragas i Garitaonandia; Londres: John Libbey, 1995, sobre televisió a les regions i nacionalitats de la UE). En realitat ens hauríem de preguntar si és possible o, fins i tot, desitjable un altre model, donada l'escassa tradició de la recerca paneuropea (els primers estudis de l'Euromedia Research Group daten de 1986) i la inel·ludible realitat d'un vell continent encara profundament dividit culturalment, políticament, socialment i econòmicament per les «velles» fronteres dels estats-nació. Per molt que hagi pogut avançar la internacionalització de les modes, dels gustos, dels hàbits de consum i de l'economia dels mitjans, i per molt que la Comissió Europea hagi maldat per crear el tan desitjat com improbable espai audiovisual europeu, la veritat és que qualsevol estudi comparatiu a Europa ha de partir de l'anàlisi inicial de la situació a cada un dels estats, per passar després a l'extrapolació i a la detecció d'especificitats i generalitats. Seria la manca

d'aquesta segona fase d'anàlisi transversal la que, en tot cas, podria fer dubtar sobre el caràcter científic d'un treball d'aquest tipus (ja que, en realitat, no hauria superat la fase merament descriptiva). En tot cas, des del meu punt de vista sí que es trobaria a faltar en alguns d'aquests estudis una major capacitat a l'hora d'abordar la realitat múltiple i complexa dels espais culturals i comunicatius de cada un dels estats estudiats, en el sentit d'adoptar una òptica menys monolítica i unitària i més sensible a les diferències regionals internes a cada país, especialment evidents a països com el Regne Unit, Alemanya i Espanya.

Si el model metodològic que segueix el llibre que ens ocupa és, per tant, plenament vàlid, no ho és menys, al nostre entendre, l'òptica global i diacrònica de l'estudi, que pretén donar compte de l'evolució del conjunt dels sistemes de comunicació (premsa, ràdio i televisió) en els països estudiats des del 1945. Més enllà de la valuosa posada al dia d'un llibre tancat a mitjans de 1995, és d'agrair l'esforç desplegat pels diferents autors i pels editors en aquesta aproximació global. És clar que aquesta omnicomprensivitat es tradueix en uns informes condensats, necessàriament sintètics; fet que, en tot cas, no es contradueix amb l'objectiu final del llibre, que és «fer accessible un procés altament complex de desenvolupament dels mitjans als lectors que, provinents d'una diversitat de disciplines, s'aproximen per primer cop a l'estudi dels mitjans a l'Europa occidental» (prefaci). Un to didàctic i d'obra de consulta que es reflecteix igualment en detalls com la inclusió d'un glossari de termes i sigles, així com un exhaustiu índex alfabètic al final de l'obra.

En el capítol introductori, A. Weymouth planteja els fonaments teòrics a partir dels quals ell mateix i el professor Lamizet han intentat interpretar el marc en el qual es desenvolupen les relacions entre sistemes polítics i sistemes comuni-

catius a les cinc grans democràcies occidentals. Weymouth es distancia de la visió habermasiana d'uns sistemes comunicatius adulterats i degenerats per efecte de la comercialització, la concentració i l'hegemonia dels anunciants i els propietaris sobre els editors, un sistema cada cop menys capaç de complir amb la seva funció de promoure el debat críticoracional. Tot i acceptar la influència d'aquestes tendències, sosté que el sistema de mitjans no ha perdut la seva capacitat mediadora, i que «encara existeix una separació d'interessos entre els poders influents i la interpretació de la informació suficientment forta com per sostenir el debat críticoracional a l'esfera pública» (p. 5 i 6). Pel que fa a l'evolució dels sistemes nacionals-estats de mitjans estudiats, Weymouth divideix el període abordat en dues grans etapes. La primera fase, de 1945 fins a 1980, aproximadament, es caracteritzaria pel predomini d'una filosofia de servei públic, especialment a la ràdio i la televisió, i pel paper cohesor i articulador de les diferents identitats nacionals-estats d'uns mitjans en què predomina el consens entorn de la promoció dels valors de la democràcia liberal. La segona fase vindria marcada per profundes transformacions de fons a nivell sociocultural (creixent individualisme, fragmentació social), econòmic (globalització, concentració i comercialització dels mitjans), tecnològic (emergència de les tecnologies satèl·lit i del cable i la digitalització) i regulatori (intervenció de la Unió Europea en el sector de la comunicació), que han provocat una profunda reestructuració dels sistemes de comunicació, encara en curs avui dia. Weymouth finalitza el seu estudi introductori amb l'exposició d'un seguit de raonaments a favor i en contra de l'abandonament de la filosofia de servei públic a la ràdio-televisió. L'autor es posiciona en contra d'aquest abandonament, si bé reconeix la inexorabilitat de l'avanç del comercialisme. Per tant, la qüestió clau és «de quina manera integrar millor la "nova ràdio-televisió"»

amb la vella per tal que es preservin els drets comunicatius de la gent a estar informada a nivell europeu i nacional, de tal manera que participin en la construcció d'una esfera pública europea» (p. 35).

Com ha quedat indicat, els monogràfics de cada un dels estats intenten donar compte de l'evolució dels mitjans a partir de la Segona Guerra Mundial, tot identificant les principals tendències de futur que s'apunten. Els estudis tenen una estructura elemental (una introducció, un capítol dedicat a la premsa escrita i un altre a la ràdio-televisió), a partir de la qual cada autor organitza la informació de la forma més adient a les particularitats del país analitzat. Gairebé tots els informes inclouen apartats relatius a l'impacte de les tecnologies de la informació en els sistemes de mitjans clàssics, als processos de concentració i a la dimensió europea de l'activitat mediàtica nacional. En canvi, es troba a faltar en alguns monogràfics un apartat de conclusions. L'informe francès és, amb diferència, el de menor extensió, i li manquen els apartats sobre concentració dels mitjans i la dimensió europea.

En el capítol final, Weymouth i Lamizet aborden en profunditat tres qüestions de gran transcendència plantejades a partir de l'anàlisi de les macro-tendències apuntades pels cinc informes: el paper actual i futur dels mitjans de comunicació en la configuració d'una «esfera pública europea», el futur de la ràdio-televisió de servei públic, i els reptes de futur per a les polítiques de comunicació europees. Pel que fa a la primera, els autors afirmen que, sota les noves condicions tecnològiques (satèl·lit i cable; multiplicació de canals) i polítiques (avanços cap a una major integració europea), «existeix la possibilitat [...] que es desenvolupi un nou tipus de consciència europea per sobre de les fronteres nacionals» (p. 203). Això no obstant, la realitat apunta cap a una altra direcció: persisteixen profundes diferències

socioculturals i mediàtiques entre els països estudiats, i l'únic tret comú és que tots ells comparteixen una experiència de creixent comercialització i mercantilització. En aquest sentit, «l'uropeització, en la seva forma més identificable, fa referència a un procés tecnologicocomercial» (p. 211). Així doncs, la construcció d'una esfera pública europea reflectirà «la inconsistència en l'actuació i la fragmentació dels mitjans: en el millor dels casos serà desigual [...]; en el pitjor serà enganyosa, confusa o, fins i tot, inexistent» (p. 212).

Pel que fa al futur dels sistemes públics de ràdio-televisió, Weymouth i Lamizet dibuixen un panorama ombrívol per a la propera dècada, donada l'empenta aparentment imparable de la comercialització i la privatització en el sector. Això no obstant, rebutgen les hipòtesis més pessimistes sobre la suposada mort de la ràdio-televisió de servei públic, i li auguren una presència reduïda però sòlida en el futur panorama comunicatiu. En un entorn creixentment fragmentat, les televisions públiques poden actuar com a punt de trobada i com a laboratoris d'experimentació i d'innovació, a partir dels avantatges de què gaudeixen en professionalitat, creativitat i experiència en el processament d'informació. Des d'un punt de vista sociopolític, la ràdio-televisió pública apareix com a indispensable per evitar la inestabilitat social derivada del previsible eixamplament entre rics i pobres en informació.

Finalment, ambdós professors argumenten que un dels grans cavalls de batalla de les polítiques de comunicació europees serà la qüestió de la concentració multimèdia i transnacional. Una aproximació conjunta (comunitària) al problema, diuen, apareix com a inevitable a llarg termini; però a curt i mig termini són els diferents estats, i no la Comissió, els qui poden abordar aquest problema amb millors garanties.

Bernat López